

Цър. вѣстникъ

излиза всѣкъ седмица
ценното четири
динара

Варна,

прилож.
за България 10 лева
за странство 13 лева.

Единъ брой 15 ст.

свещ. Стефанъ Ганчевъ

ЦЪРКОВЕНЪ ВЪСТНИКЪ

ЕДИНЪ ИЗДАНИЕ

СЪДЪРЖАНИЕ:

1. Сждбоносно недоразумѣние. — *Тс.*
2. Е. Е. Голубински † — *Свещ. Д-ръ Стеф. Цанковъ.*
3. Социалистически мораль. — *К. Г.*
4. Религията и дѣтето. — *Б. Н. Балкански.*
5. За втория бракъ на иерархическитѣ лица.
Прѣвель: *диаконъ Б. М. Софрониевъ.*
6. Мнѣния и отзиви. — *Д.*
7. Книжнина. Поема на поемитѣ. — *Ст. Михаиловски.*
8. Външенъ прѣгледъ.
9. Извлечение изъ писма и дописки.
10. Синодни разпоредби и окръжни.
11. Църковно-обществена лѣтопись.
12. Обявления.

Сждбоносно недоразумѣние.¹⁾

II.

Главната цѣль на началното училище е да приготвя поколѣнието за задачитѣ на обществото. Тази цѣль то постига съ учение и възпитание. Съ учение развива и провѣщава ума на дѣтето, а съ възпитание укрѣпява и затвърдява неговия характеръ. Въ първоначалното училище учението и възпитанието вървятъ заедно и се подпомагатъ. Тѣ сж свързани въ него едно съ друго и не се дѣлятъ. Ала нашето начално училище е излѣзло изъ общата норма: въ него възпитанието почти е изключено и не съставява негова прѣка цѣль. Съ това то е отклонено отъ своето прѣдзначение да учи и едноврѣменно да възпитава. Това е сжществень дефектъ въ нашия законъ за народната просвѣта. Този дефектъ, чиито сждбоносни сетнини тепърва ще се появяватъ съ сътреси, не се поправя и съ измѣненіята, които днешниятъ министръ на народната просвѣта внася въ закона за народната просвѣта. Той, по всичко личи, ще се пропусне и отъ законодателството. Ако стане това, ще излѣзе, че двѣ законодателства отмѣстватъ първоначалното училище отъ традицията и го отдѣлятъ отъ една цѣль, която то има въ всички културни страни, и отъ обществото, на което е повикано да служи. Не е ли грѣшка да се отклони началното училище отъ своята възпитателна задача. Въ най-културнитѣ страни важността на възпитанието прѣдимствува. Така е въ Англия и въ Америка, дѣто награждаватъ дѣтето не за знания, но за проявень характеръ.

Нашето първоначално училище се прѣустрои прѣзъ послѣднитѣ години, като си тури за цѣль почти само да учи. Съ това намѣсто да засили

врѣзкитѣ си съ обществото, което го е създадо, то ги кжса, намѣсто да служи на задачитѣ на обществото, то си създава, или, по-право, създадоха му, засебни задачи. Училището и обществото не сж координирани. Това е истина, която не бива нито да се отрича, нито да се крие. Този отклонъ, това никой не може да отрече, на училището отъ неговата задача не е дошелъ изведнѣжъ. Той се е приготвявалъ отдавна, макаръ и несъзнателно. Училището постепенно се е отдрѣпвало и измѣствало отъ своя естественъ развой, като е вървѣло къмъ надолу и къмъ скокове. Това е непосрѣденъ резултатъ отъ отклоната на учителя отъ неговата прѣва функция — отъ призванието му да учи и да възпитава. Ако народниятъ учитель е тласнатъ въ другъ пжтъ и ако училището кжса врѣзкитѣ съ обществото, вината не е въ учителя, но въ ония, които го създаватъ, вината е въ неговитѣ учители и создатели, въ програмата на педагогичнитѣ училища, дѣто малко мѣсто се е дало на възпитанието. Намѣсто да го приготвятъ за служител на обществото, тѣ посаждатъ въ него недовѣрие и го настройватъ срѣщу него. Намѣсто да приготвятъ отъ него учитель, свързанъ съ обществото, тѣ го откъсватъ отъ послѣдното и отъ призванието на учителството и създаватъ отъ него свое подобие, единъ видъ свой идеенъ агентъ. И още съ стѣпяване въ селото или въ махалата, учительтъ почва да гледа съ недовѣрие и подозрѣние на всичко и на всички. Идеалистъ по душа, той иска да наложи на всички своя скептицизмъ и своята омраза, съ които е излѣзълъ изъ училището. И понеже въ педагогичното училище този скептицизмъ е посадень дълбоко, не е никакъ чудно, че учительтъ, като излѣзе изъ своята *alma mater*, гледа на обществото и на държавнитѣ институти прѣзъ призмата на учителитѣ си, мѣри всичко съ тѣхния мащабъ и вижда само черно въ обществото. Ученицитѣ, прѣди да постъпятъ въ педагогичното училище, не сж нито атеисти, нито антимиитаристи, нито антипатриоти. Ала кой ще отрече, че не излизатъ изъ училището, ако не всички такива, поне мнозина отъ тѣхъ разклатени? Наистина, не може да се не признае, че наедно съ училището върху душата на ученика работятъ носрѣдствено и други фактори-възпитатели — писатели, публицисти, държавници и пр. И ако при такова прѣко и непрѣко влияние учительтъ внася въ училището възгледитѣ и учението на своитѣ учители, явни и тайни, не е ли истина, че училището, намѣсто да бжде помощникъ на обществото, намѣсто да се съгласи съ неговитѣ задачи, намѣсто да е социална спойка, става незабѣлѣзано проводникъ на отрицание, агентъ за рушение на обществото. Училището е призвано да закрѣпя и затвърдява

¹⁾ Продължение отъ бр. 7. —

въ поколѣнието любовъ къмъ добро, истина, правда и творчество, но не да култивира въ него недовѣрие и да го готви за анархия, за рушение. А най-голъмиятъ дефектъ на нашето начално училище е въ това, че неговата цѣль не е въ съгласие съ тая на обществото или, по-обширно отнесено, съ тая на държавата. А ако училището и обществото или държавата сж антиподи, може ли да се каже, че училището е народно?

Дефектътъ въ нашето първоначално училище е повече отъ очебиенъ. Той не може да се отрече. Ала нашитѣ държавници и нашето законодателство не мариатъ този дефектъ. Или не, тѣ го знаятъ, но сж спокойни, защото конфликтътъ днесъ за днесъ не е тѣй силенъ между училището и обществото, както е между училището и църквата. Борбата е насочена или се насочва изключително противъ църквата. Послѣдната се счита виновница на всичко. На нея се стоварятъ всички вини. Нашето законодателство дълбоко се заблуждава. За църквата опасността е много по-малка, отколкото се мисли. Църквата е живѣла и при родна държава и безъ такава, но всѣкога е било съ народа. Опасността е сждбоносна за държавата. Ако днесъ борбата е насочена срѣщо църквата, утрѣ ще бжде прѣнесена срѣщо армията, въ други день срѣщо държавата, по въ други день срѣщо отечеството. Ако днесъ се излиза срѣщо догмитѣ на вѣрата и нѣкои опитватъ да изгонятъ Бога изъ училището и сърдцата на дѣцата, сжщото ще стане утрѣ и срѣщо догмитѣ на отечеството, като ще се намѣрятъ ревностници да изгонятъ отечеството изъ училището и изъ сърдцата на дѣцата, бждни граждани. Ако днесъ се опитватъ нѣкои да настройатъ „училището срѣщо църквата“, която го е създала, кое ще гарантира, че утрѣ нѣма да настройатъ „училището противъ отечеството“, което го е съхранило?

Отрицателнитѣ прояви сж толкова много и толкова явни, колкото и симптоматични. Тѣ не могатъ да се отричатъ. Ала за тѣхъ не може и не бива да се вини народния учител. Да се вини и гони учителътъ, който е създаденъ по подобие на своитѣ учители, ще рече да се отмине самия виновникъ и да се воюва съ въображаеми причини. Злото се корени не въ проявитѣ му, не въ послѣдницитѣ му, а въ причинитѣ му. Злото за отклоня на народния учител не е въ него, но въ условията, при които се подготвя. И нека никой не си прави илюзии, че съ повикътъ въ печата и въ оградата на народното събрание срѣщо послѣдницитѣ, се вѣрши онова, което дългътъ налага, т. е. се прѣмахва първопричината. Не е, мислимъ, оправдано да се вика срѣщо послѣдницитѣ, а да се мълчи спрѣмо всички ония, които стоятъ начело на просвѣтата и нѣматъ доблестъта да подирятъ първопричината, както и да допълнятъ дефекта на закона, както за това имаме примѣръ въ законитѣ на най-културнитѣ държави. Най-голъмиятъ дефектъ на нашия законъ по просвѣтата е въ това, че нашето училище учи, а не възпитава, че у насъ възпитанието се жертвува за знанието и че възпитанието не е цѣль нито въ нашето училище, нито въ нашето общество, нито въ нашия печатъ.

А какъ цѣнятъ възпитанието и колко високо го държатъ най-културнитѣ християнски народи, свѣдочатъ тѣхнитѣ закони по просвѣтата и прѣдимно цѣлитѣ, които прѣдпоставятъ на началното училище. Въ законитѣ на разнитѣ тия народи стои, че цѣльта на народното училище е да учи и въз-

питава. Ако прѣгледате нашия законъ за просвѣтата, ще видите, че ние сме единственитѣ, които правимъ изключение, не защото имаме възпитание, но защото още никой не е можелъ да ни убѣди, че имаме насжщна нужда отъ възпитание и че безъ възпитание е немислимо да вървимъ на прѣдъ. Ето каква е цѣльта на българското първоначално училище: „Първоначалнитѣ училища иматъ за цѣль да положатъ основа за цѣлостно и хармонично развитие на дѣцата“ (чл. 30) Дума „развитие“ не е синонимъ на „възпитание“, както и френската дума „developement“ не е синонимъ на „education“.

Най-краснорѣчиво доказателство за важноста на възпитанието сж международнитѣ конгреси, които отъ 1908 г. насамъ се уреждатъ на западъ отъ именити съврѣмenni педагози и психолози. Такъвъ единъ конгресъ стана въ Лондонъ прѣвъ мѣсець септем. 1908 подъ патронажа на министритѣ на народната просвѣта въ Англия, Белгия, Испания, Франция, Италия и Ромжния. На него присжтствува и официаленъ прѣдставителъ на България въ лицето на нашия професоръ г. Владимиръ Моловъ. Програмата на този конгресъ, за който „Ц. в.“ писа на сжщото това мѣсто¹⁾, изнела всички въпроси, които налага задачата за моралното възпитание въ училището. На конгреса се чели реферати и не се взели рѣшения. Ала повечето учени въ рефератитѣ си разглеждатъ училището, като възпитателенъ институтъ, който образува характеръ въ дѣцата. Мнозинството конгресисти изказали мнѣние, че християнскиятъ моралъ е основа на възпитанието. Лѣтосъ, прѣвъ идущия мѣсець августъ, ще стане вторъ международенъ конгресъ за моралното възпитание въ Хага, Холандия. Вече сж изпратени покани. Такава, не ще съмнѣние, е изпратена и на нашето Министерство на народната просвѣта Единъ отъ нашитѣ професори, който е получилъ покана, съобщил на пишещия програмата на втория конгресъ. Въ първото заседание на конгреса, което ще стана на 23 августъ н. ст., първиятъ рефератъ, който, веднага подиръ привѣтствена рѣчь на прѣдседателя, ще се чете, има за тема: *Моралното възпитание и образуването на характера, разгледани отъ разни точки, т. е. изповѣдно, свободно, неизповѣдно и пр. гледище.* Въ четвъртото заседание на 24 августъ рефератътъ ще има за тема: *Моралното възпитание въ педагогичнитѣ и военни училища*, а въ петото заседание на 26 августъ за тема: *Образуването на характера у младежитѣ въ допълнителнитѣ курсове, прогимназитѣ, среднитѣ, висшитѣ и професионални училища.* Въ послѣдния рефератъ ще се изтъкне, до каква степенъ се занимаватъ въ означенитѣ училища съ моралното възпитание било по инициатива на самитѣ ученици, било по влияние и ръководство на учителитѣ и професоритѣ. Ще се разгледа тѣй сжщо сѣмейното и обществено влияние, като ще се даде най-голъма важность на мнѣнията на родителитѣ и прѣдимно на тия на майкитѣ.

Така високо цѣнятъ възпитанието най-именититѣ съврѣмenni педагози. Тѣ турятъ за главна цѣль на училището възпитанието, образуването на граждани съ характер. Тѣ дирятъ възпитание въ училищата отъ всички степени и отъ всички видове, отъ низше до висше, отъ начално и общеоб-

¹⁾ Сборникъ отъ законитѣ на Българското царство, София Държавна печатница, 1909 г., стр. 122.

²⁾ Вижъ „Ц. в.“, 1911 г., брой 3, „Книгописни бѣлѣжки“ и брой 15 уводна статья „По поводъ на единъ рефератъ по възпитанието“.

разователно до специално и професионално. Тъй ли става у насъ? Отговоръ на този въпросъ може да даде архивата на Министерството на народната просвѣта и тая на законодателството.

Гс.

Е. Е. Голубински †

На 7 януарий т. г. починалъ Евгений Евсигневичъ Голубински.

Съ смъртта на Е. Е. Голубински църковно-историчната наука изгубва единъ отъ най-солиднитъ си и усърдни труженици. Голубински е работилъ прѣдимно въ разработване руската църковна история. Но, подиръ трудоветъ на М. Дринова, той единственъ е работилъ най-критично и по историята на нашата, българска църковна история.

Негово най-капитално съчинение е „История на руската църква“. За това съчинение е получилъ докторска степенъ отъ московската духовна академия, дѣто прѣзъ цѣлото врѣме на учената си дѣйностъ е билъ професоръ по руска църковна история ¹⁾

Частно за насъ българитъ или по-право за нашата едва зараждащася църковно-исторична наука отъ извънредно значение е съчинението му: „Краткій очеркъ исторіи православныхъ церквей болгарской, сербской и румынской или молдо-влашской“, стр. 1-732, Москва, 1871, отъ което първитъ 328 страници сж посвѣтени на историята на българската църква.

Както въ всичкитъ му църковно-исторични съчинения, той особено и въ историята на руската и частно на нашата, българската, църква главна научна заслуга на Е. Е. Голубински е, че той не е събирачъ и скрибантъ, а критикъ на църковно-историчнитъ материяли. Като кабинетенъ ученъ, той проучва съ най-взискателна, нѣмска бихме казали, точностъ всички материяли, които при дадена физична възможностъ могатъ да се намѣрятъ. Подлага ги на най-строгъ критиченъ анализъ, изхвърля отъ тия материяли всичко нездраво и съмнително и едва подиръ туй започва строителна работа. Прѣди Голубински най-пълна история на руската църква е написалъ Митрополитъ Макарий, въ 12 тома. Единъ отъ главнитъ недостатъци на тая история е — слабата критика къмъ историчнитъ материяли. Съ своя строго наученъ методъ Голубински отстранява, до най-възможна за врѣмето си степенъ, тоя недостатъкъ въ своята „История на руската църква“. За това, и тая история, като общо съчинение, и до сега остава най-солидното съчинение по историята на руската църква. Руската теологична и въ частностъ църковно-исторична литература е богата въ послѣдни врѣмена съ капитални отъ научно гледище монографии, но — сравнително съ другитъ, западни литератури — тя е твърдѣ бѣдна откъмъ общи, системни съчинения. И разбира се, по отдѣлни въпроси изъ историята на руската църква, въ видъ на монографии, е изслѣдвано и написано доста, което отива по-далечъ отъ казаното отъ Голубински. И сѣ пакъ неговата история на руската църква, като общо, системно научно съ-

чинение, остава и до сега единствена съ истински научни достоинства книга.

Сжщото би можало да се каже и за написаната отъ него „История на българската църква“. И тукъ веднага се забѣлѣзва главното научно прѣдимство на Голубински: основно проучване на историчнитъ и книжовни материяли и истинско-наученъ критиченъ анализъ на тѣхъ. Оттукъ и голѣмото, заслужено и общо довѣрие къмъ изслѣдванията на Голубински и у нашитъ учени работници въ полето на българската и специално църковната българска история. Оттукъ и странното обстоятелство, че и днесъ, подиръ 40 години отъ изданието на „Краткій очеркъ“ послѣдната, по край дриновата Бълг. цър. история си запазва, като общо, системно съчинение, научната стойностъ. Както въ руската църковна историография, и у нашата има, макаръ сравнително твърдѣ малко, много подобрѣ, отколкото у Голубински, изслѣдвани *отдѣлни* въпроси, ала ние и до сега нѣмаме една цѣла, обща системна българска църковна история, написана съ най-основно проучване на сегашнитъ исторични и книжовни материяли и съ научно-критиченъ анализъ на тѣхъ. Четиридесетѣхъ години слѣдъ Голубински, за съжаление, не ни дадоха единъ поне подобенъ на Голубински нашъ наученъ изслѣдователъ на общата българска църковна история. И затова и днесъ, подиръ смъртта на Голубински, написаната отъ него история на Българската църква остава въ много отношения съ достоинствата си, които е имала и прѣди 40 години.

Може да се отбѣлѣжи, че въ критичния си анализъ Голубински е отивалъ и до скептицизмъ, а тоя послѣдниятъ — въ публицистични статии и бѣлѣжки — го е докарвалъ до крайности и рѣзкости. Често натъквайки се на отрицателни страни отъ историята на византийската църква или по-право — отъ историята на отдѣлни служители на тая църква, Голубински е сждѣлъ за византизма и за византийската църква много по-строго и остро, отколкото тѣ въ дѣйствителностъ заслужаватъ. За тоя, и въ наши очи, неговъ недостатъкъ Голубински не еднѣжъ е билъ упрѣкванъ отъ учениитъ си събратия.

Но на тоя — отъ чисто научно гледище — недостатъкъ дължимъ, може би, въ голѣма степенъ горещитъ симпатии, които Голубински е показалъ въ нашата борба съ цариградската патриаршия за самостояна църква. Тия симпатии се виждатъ не на едно мѣсто и въ очерка му за българската църква. Голубински почти съ публицистиченъ жаръ защитава всички наши справедливи искания по църковния ни въпросъ. Въ защита на тия справедливи наши искания, колкото на мѣста да е билъ слабъ и неправъ откъмъ чисто канонична страна, е билъ силенъ и убѣдителенъ откъмъ църковно-исторична страна, дѣто именно сме можали да очакваме и сме получили авторитетната му научна подкрѣпа.

За това, покойниятъ Е. Е. Голубински напълно заслужено е билъ прогласенъ за членъ и на руската академия на наукитъ, и на нашето Книжовно дружество, сега Българска академия на наукитъ.

Българскитъ работници на полето на църковно-историчната наука ще покажатъ най-истински споменъ къмъ Голубински, ако, вървайки по стѣпкитъ му, си дадатъ трудъ да приложатъ ония научни методи въ разработка на българската църковна история, които е вѣщаль покойниятъ ученъ църковенъ историографъ

Свещ. Д-ръ Стеф. Цо

¹⁾ Освѣтъ това съчинение, Голубъ е написалъ и слѣдвѣтъ съчинения изъ историята на руската, славянска и византийска църкви: 1) „Объ образѣ дѣйствованія православныхъ государей греко-римскихъ въ IV, V и VI вѣкахъ въ пользу църкви противъ еретиковъ и раскольниковъ, 1859 г.; 2) Константинъ и Меводій апостоли славянъ“, ненапечатано, но удостоено съ пълна премия отъ академията на наукитъ въ Петроградъ; 3) „Преподобный Сергій Радонезскій и созданная имъ Троицкая Лавра“; 4) „Исторія Канонизація святыхъ въ русской церкви“ (1903 г.); 5) „Къ вопросу о церковной реформѣ (1906 г.); и пр.

Социалистически моралъ.

До колкото съм слѣдилъ социалистическата литература, тенденцията на социалистическото учение е много ясна: социалистите искатъ да освободятъ работника отъ религията.

Единъ е пунктътъ, на който социално-демократията се държи напълно на висотата на „съвременната наука“ — именно: *невъприето*. „Человѣкътъ, разгледванъ физиологически, е най-развитото грѣбночно животно“, казва Бебелъ, прѣдседателъ на германскитѣ социалдемократи. Ето ви цѣлата мъдростъ: чловѣкъ е само животно; значи нѣма нито Богъ, нито безсмъртна душа, ни небе, нито адъ; значи, трѣбва да търсимъ за себе си рая тукъ на земята; слѣдователно, ето истинското евангелие на социално-демократическото учение, което се стреми да създаде на работника земния рай.

Всички главатарии на социалната демокрация сж ярки атеисти и всчикитѣ имъ съчинения сж пълни съ богохулства. „Небето прѣдоставяме на ангелитѣ и врабцитѣ“, заявява Бебелъ. Органътъ на партията, „Социално-демократъ“ въ началото на 1886 г. пише: „Дяволътъ е единствената прилична личностъ въ християнската църква“ и т. н. Сега е изнамѣрена фразата: „Религията е частно дѣло“, обаче това прилича на слѣдното: слѣдъ като ви се отнематъ, при бѣдния социалистически строй, всички частни кмоти и останете безъ всѣкакви срдѣства за прѣхрана, да ви се каже: „ще гладувате ли сега или не — това е ваша частна работа“.

За работника християнинъ трѣбва да е съвсѣмъ ясно: ако иска да бѣде социално демократъ, той не може вече да стане вѣрващъ християнинъ. Истинскитѣ социалдемократъ трѣбва да се откаже отъ Създателя си — Всемогщия Богъ. Той гледа на Христа, Божия Синъ, само като на революционеръ-работникъ, защото споредъ протоколитѣ на Пруския райхстагъ отъ 23-I 1891 г. „религията е срдѣство за експлоатация на народа, новата религия за масата е социалдемократизма“. А Марксъ се изразява тѣй: „нѣма никакъвъ Богъ, чловѣкъ по своята сжщина е животно, мисленето е химически процесъ, а такъвъ процесъ туря край на живота“. Слѣдователно, по учението на социалистическитѣ прѣдставители християнинътъ работникъ не е длъженъ вече да вѣрва нито въ Бога, нито въ безсмъртието на душата, нито въ вѣчността, защото той не е нищо друго, освѣнъ цивилизована маймуна. А случи ли се съ него нѣкое тежко нещастие, той не намира друго утѣшение, освѣнъ да се застрѣля въ челото, за да тури край на мжкитѣ си!

Социално-демократията, освѣнъ че иска да освободи работника отъ религията, но настоява да го освободи и отъ игото на християнския нравственъ законъ, — брака и сѣмейството.

Истинскитѣ социално-демократъ не признава ни Всемогщия Богъ, ни безсмъртие на душата, ни отговорностъ за дѣлата си. Той не признава свободата и отговорността на човѣшката воля. За него не сществува ни добродѣтелъ, ни порокъ. Моралътъ на социалиститѣ гласи: човѣкъ, който те убие или ограби, е толкова добродѣтеленъ, колкото милосердната сестра, която гледа чумави болни. „Както науката не признава дѣлението на достойно и не достойно, сжщо така и основаниятъ на науката начинъ за живѣне не търпи дѣление на доброто и злото“, казва Дицгенъ („Религията на социализма“).

Бебелъ сжщо се провиква: „нравствеността и моралътъ нѣматъ нищо общо съ религията“. Възпитавайте дѣцата си споредъ този моралъ. Кажете имъ: „мили дѣца, вие не сте нищо друго освѣнъ малки животни. Свободата на човѣшката воля е глупаво въображение.

Богъ, безсмъртие, вѣчна отплата — това сж празни приказки!

На това основание д-ръ Рудтъ, прѣзъ септемврий 1887 г. въ Женевския конгресъ се провикналь: „ще ни бѣде особено приятно да видимъ смъртната борба на свещеницитѣ, хвърлени на улицитѣ да умиратъ полека съ мжки прѣдъ нашитѣ очи. Това ще бѣде нашето отмъщение! А за насладата отъ това отмъщение, придружено съ чаша бордо, продаваме на драго сърдце мѣстото си въ рая. Що казвамъ азъ? Рай! Него не искаме, искаме пѣкъла!“ и др. „Ние, ученитѣ, социално-демократитѣ, стоимъ много по високо отъ всичко това“, — каква мила и добродѣтелна младежъ ще имаме!

Бракътъ, отъ светостта и чистотата на когото зависи щастieto на цѣлото чловѣчество, въ социалистическото общество подлежи на доста своеобразно разбирание.

Бебелъ учи така: „Въ любовта жената е сжщо тѣй свободна, както и мжжътъ. Тя сама прави изборъ при встѣпване въ бракъ, побуждана само отъ склоността и позволява да я избиратъ. Такъвъ съюзъ е частенъ договоръ безъ намѣсата на нѣкое външно лице.

Удовлетворението на половото чувство е тѣй сжщо лично дѣло на всѣкого, както и удовлетворението на всѣка друга естествена потрѣбностъ. Ако между мжжа и жената възникне несъгласие, разочарование, студенина, то нравствеността иска да се разкъса съюза, като неестественъ! Слѣдователно, мжжътъ и жената се сѣдиняватъ и раздѣлятъ, когато пожелаатъ, безъ намѣсата на официално лице. Взаимното отношение на половеѣтъ стои на такава висота, както и / горскитѣ животни.

Този моралъ подхожда тѣкмо на разпутнатитѣ младежи и на тѣхнитѣ деинощни сплѣтнички. Тѣ, наистина, склочватъ „съюзъ“ безъ намѣсата на официално лице, а когато станатъ единъ за други нетърпими, то се раздѣлятъ, както заповѣдва моралътъ на Бебеля.

Шарль Албертъ казва: „жената може да минава прѣзъ врѣмenni сѣдинения, т. е. да прави опити додѣ си намѣри подходить мжжъ. Понятието за дѣвственостъ и цѣломъждрие било праздна работа“.

Само по себе си се разбира, че въ социално-демократическия бракъ не може и дума да става за сѣмеенъ животъ: мжжътъ и жената могатъ, когато поискатъ, да се раздѣлятъ. Освѣнъ това, жената, както и мжжътъ, трѣбва сама да се прѣхранва и да изпълнява отредената ѣ работа така, че тя не може да възпитава дѣцата си. Прѣстане ли сѣмейното възпитание, това послѣдното ще се замѣсти отъ държавата, т. е. възпитанието на дѣцата ще се прѣдостави на особени хора, които ще изпълняватъ тѣзи функции на повече сѣмейства. На това основание Саксонскитѣ работнически вѣстникъ въ броя си отъ 23/IV 1890 г. съ гордостъ заявява: „похвала заслужаватъ пролетариитѣ, че се държатъ по-хладно къмъ дѣцата си, отколкото буржоазията“. Бебелъ вади оттукъ заключение и доказва, какъ обществото ще отнеме дѣтето още отъ майчинитѣ гърди, за да го възпитава. А извѣстно е, че съ разрушението на сѣмейството се разрушава и послѣдния остатъкъ отъ сществуващето съврѣменно човѣшко общество.

Слѣдователно, искашъ ли да влѣзешъ въ социално-демократическата срдѣа, трѣбва да се откажешъ отъ имущество и свобода; трѣбва да отхвърлишъ своя Богъ, своята душа, своята най-добра надежда за щастие въ вѣчността; трѣбва да напуснешъ християнския нравственъ законъ и да оставишъ жена си и дѣцата си. А слѣдъ това — когато пожертвувашъ всчикитѣ си най-скжпи блага и се съгласишъ на съвсѣмъ жалко, долно физическо растение, — ти можешъ да разчиташъ напълно,

че може да бждеш застрѣлянъ при вратата на „обетования“ социалистически рай!

Отъ всичко горѣизложено ясно личи, че социално-демократията иска да освободи работника отъ религията; иска да освободи работника отъ игото на християнския нравственъ законъ, отъ християнския бракъ и сѣмейството и се осмѣляватъ нѣкои социалисти да твърдятъ, че между религията и социализма не съществува никаква борба. — Повече самолюбие, господа ратници, повече добросъвѣстностъ! Това ваше отрицание на дѣйствителността не открива ли вашия страхъ отъ пробудената християнска съвѣстъ? Съ отрицание на борбата ли ще се мжчите да задържите въ редоветъ си християнскитъ работници? Бждете доблестни да имъ откриете истината, че правовѣрния Марксовъ социализмъ е противъ религията, противъ християнството и че съ васъ ще тръгнатъ само ония, които сж готови да отклонятъ погледа си отъ небето, да се откажатъ отъ Създателя си и да прѣзратъ Църквата, както нѣкои отъ водителитъ ви публично я игнориратъ. Нечестно е за единъ скроменъ работникъ да ходи въ църква, да кръщава дѣцата си, да апелира къмъ Бога, когато се намѣри натѣсно, а когато тръгне съ побѣснѣлата тълпа, да вика: „долу религията, долу религиознитъ заблуди!“

К. Г.

Б. Н. Балкански.

Религията и дѣтето.¹⁾

VI.

И така, отъ освѣтлението, което дадохме до тука на читателитъ, става ясно, че религиозното чувство е вкоренено въ дѣтската душа и че за неговото развитие и възпитание трѣбва да се погрижимъ още отъ момента на първоначалното домашно и училищно възпитание и обучение. Ето защо, като продължимъ по-нататъкъ своитъ мисли по въпроса за „религията и дѣтето“, ние ще трѣбва да се спремъ и върху по-важнитъ възгледи на нѣкои писатели, които сж дали основнитъ начала на едно систематично религиозно развитие и възпитание на дѣтската душа.

Като родоначалникъ и първи основателъ на една педагогическа, възпитателна система върху принципитъ на религиозното възпитание на дѣтето, още отъ XVII вѣкъ, се счита славянския педагогъ Янъ Амосъ Коменски. Той пръвъ е далъ опжтвания и систематични правила за домашното възпитание на дѣтето въз основа на религиозността²⁾, което трѣбва да почва още отъ третата година.

Защо Богъ е вржчилъ дѣцата въ ржцѣтъ на родителитъ и какво сж длъжни тѣ да правятъ за тѣхното душевно съвършенство, пита Коменски и отговаря въ слѣднитъ осемъ точки:

1. Защо Богъ не създалъ тия небесни перли наедно съ ангелитъ и то толкова, колкото сж биле нуждни, а ги е разпрѣдѣлилъ между хората? Съ това Богъ е показалъ благоволенieto си къмъ хората, като ги е направилъ помощници на творчеството си и имъ дава възможностъ да видятъ въ дѣцата не само радостъ и наслада, но — грижи, скърбъ и трудъ въ тѣхното възпитание, въ приготвянето имъ за това, за което сж създадени.

2. Волѣтъ отглеждатъ заради плугътъ. коньтъ —

¹⁾ продължение отъ брой 6.

²⁾ Schola Materna. Майчино училище. Глава II и V, дѣто се говори за първоначалното тѣлесно и душевно развитие на дѣтето

за яздене, кучето — за ловъ, защото тѣзи животни сж прѣдзначени само за това, а не и за друго. Човѣкъ е създаденъ за много по-високи цѣли, той трѣба да бжде приготвенъ за възвишеното, така щото въ добродѣтелитъ си да се приближи до своя Създатель, на когото е образъ и подобие. Тѣлото е взето отъ земята, то е прѣстъ и на прѣстъ ще се обърне; но душата е отъ Бога и божествена, тя води началото си отъ Бога и къмъ Него трѣбва да се стрѣми въ своето съвършенство.

3. Тѣзи родители, които учатъ дѣцата си само да ядатъ, да пиятъ, да ходятъ, да говорятъ и да се обличатъ, не изпълняватъ напълно своитъ задължения, защото тѣзи нѣща се отнасятъ само до нуждитъ на тѣлото, което е обиталище на разумната душа, за която ние трѣбва най-много да се грижимъ.

4. Главната и най-голъма грижа на родителитъ трѣбва да бжде възпитаване душата или духътъ на дѣтето, като главна негова частъ. За тѣлото трѣбва да се грижатъ до толкова, до колкото то може да бжде спокойно жилище на безсмъртната душа. Добрѣ възпитаната душа е тази, която, просвѣтена отъ божествената мждростъ, съзнава и храни въ себе си величието на божественния образъ.

5. Истинската небесна мждростъ, къмъ която човѣкъ трѣбва да се стрѣми се състои въ двѣ нѣща: първо въ това, че човѣкъ трѣбва да познава Бога въ неговитъ дивни дѣла и второ — да може разумно и мждро да управлява самъ себе си, своитъ външни и вътрѣшни дѣла за благо на тукашния си и бждещъ животъ.

6. Тукашния земенъ животъ е само прѣходъ къмъ истинския животъ, който е безсмъртенъ. Ето защо, оня който съ вѣра и истински Божии страхъ е подготвенъ тука, той е подготвенъ и за бждещия си небесенъ животъ.

7. Слѣдователно, казва Коменски, християнската младежъ трѣбва да бжде наставлявана и възпитавана: а) въ вѣрата и страхътъ Божий, б) въ нравствеността и добродѣтелитъ и в) въ езицатъ и искуствата.

8. Които родители успѣятъ да възпитатъ дѣцата си така, тѣхния домъ ще бжде рай, въ който ще бждатъ насадени цвѣтуци дрѣвчета; въ неговия домъ ще блѣстятъ свѣтлитъ лжчи на безконечната сила, мждростъ и благодъ на нашия създатель.

Споредъ тия възгледи на Коменски, религиозното възпитание на дѣтето трѣбва да започне още отъ третата годишна възраст. Развиването на набожността и религиозното чувство се започва съ запознаване и приучване дѣтето къмъ външнитъ молитвени знаци и съ заучването на молитвитъ. Когато ридителитъ се молятъ дѣцата трѣбва да стоятъ тихо съ смирение. Тѣ първо трѣбва да научатъ молитвата „Татко нашъ“ и другитъ слѣдъ нея молитви. Тия възгледи на блѣлжития славянски педагогъ, ведно съ неговитъ идеи по възпитанието сж биле възприети и до половината на XVIII в. никой не ги е оспорвалъ.

Ж. Ж. Русо за пръвъ пжтъ въ своето педагогическо и философско съчинение „Емилъ или за възпитанието“ оспорва и отказва даже нуждата за първоначалното религиозно възпитание на дѣтето. Тука, обаче, философътъ Русо засѣга въпросътъ повече за религиозната гърпимостъ досѣжно годинитъ, прѣзъ които дѣцата трѣбва да се запознаятъ съ догмитъ на вѣрата, къмъ която принадлежатъ. Ето и самитъ негови думи: ¹⁾

„Зная, че мнозина отъ читателитъ ми ще се чудятъ, че въ първата възраст на моя възпитаникъ азъ не му говоря нищо за религията. На петнайсетъ години той не знаеше, има ли душа, а, може би, и на

¹⁾ „Емилъ“, българския прѣводъ стр. 243, 244.

осемнайсетъ е още рано да узнае това, защото, ако ще узнае това по-рано, отколкото трѣбва, то има опасностъ, че никога нѣма да го узнае.

„Голѣмото зло въ двойнитѣ образи на божеството, които начъртаваме въ ума на дѣцата е че тия образи оставатъ тамъ прѣзъ цѣль животъ и че тѣ не приематъ, като порастатъ, други Богъ, освѣнъ той, който сж имали като дѣца. Видѣхъ въ Швейцария една добра и набожна майка, толкосъ убѣдена въ туй правило, че тя не искаше да учи сина си на религия въ първата възрастъ, да не би, като се задовали съ туй грубо обучение, да прѣнебрегне по-доброто въ разумната възрастъ. Туй дѣте слушаше да се говори за Бога само съ внимание и почитъ и, щомъ поискаше само да заговори за него, накарвахъ го да мълчи по единъ толкосъ забраненъ и голѣмъ за него въпрсъ. Тая прѣдпазливостъ възбуждаше лобопитството му и неговото себелюбие го караше да мечтае за врѣмето, когато ще узнае тая тайна, която сж му скривали съ таково усърдие. Колкото по-малко му говорѣха за Бога, толкова по-малко търпѣха, то да говори за него и толкосъ повече то милѣеше за Него; туй дѣте виждаше Бога навредъ. И онова, което би ме карало да се страхувамъ отъ тази мистериозностъ, нескромно проявена, то е за да не би, като запазваме въображението му, да измжчимъ главата му и да не би да създадемъ фанатикъ вмѣсто да направимъ вѣрващъ“.

Приведохме тия мисли на женевския философъ, за да изтъкнемъ, че той не изключва религиозността въ дѣтската душа, а е за едно естествено религиозно възпитание. Така напр. на стр. 246 отъ „Емилия“ той казва още така: „Всѣко дѣте трѣба да се възпитава въ религията на баща си, защото тя е за него понятна и истинска религия“. Съ тия първи критики на Русо се започватъ разнитѣ възгледи на философитѣ, които иматъ за цѣль да наложатъ нѣкои реформи въ религиозното възпитание на дѣцата, отколкото да го изхвърлятъ.

Такъвъ единъ ортодоксаленъ фанатикъ за реформиране на религиозното възпитание се явява и Толстой. Погледнати основно, неговитѣ реформи не изключватъ възможността да се постигнатъ сжщитѣ резултати и при сегашнитѣ методи за даване религиозно възпитание на дѣцата.

Шведската писателка Елень-Кей, която сжщо така е гореща защитница за религиозното възпитание, като излага възпоминанията си за дѣтинството, ето какво казва:¹⁾

„Азъ не получихъ никакво религиозно възпитание. Всичко, което получихъ по него, го черпихъ отъ краткото четене на библията сутринъ, отъ проповѣдитѣ въ празникъ и отъ уроцитѣ по катихизисъ, които не се придружаваха отъ никакви разяснения. Новия завѣтъ, напротивъ, принадлежеше къмъ числото на моитѣ „книги за прочитъ“. Азъ научихъ отъ него да обичамъ Исуса тѣй искрено, както и другитѣ велики личности, за които четѣхъ“.

Отъ цитираниѣ до тука мисли на разнитѣ автори, ние можемъ да заключимъ, че тѣ въ своитѣ смѣли критики никога не сж могли да се въоръжатъ съ такива психологически и етически доказателства, за да наложатъ на съврѣменното общество да се разколебае въ необходимостта и естествената нужда да се дава едно систематично религиозно възпитание на дѣтето. Ние видѣхме, че тѣхнитѣ възгледи засѣгатъ повече методитѣ и учебния материалъ, чрѣзъ който се прѣслѣдва цѣльта на религиозното възпитание въ сѣмейството и училището.

За основателността и правотата на тия възгледи по религиозното възпитание и обучение ще говоримъ въ послѣдната си заключителна статия.

Професоръ Т. И. Мищенко.

За втория бракъ на иерархическитѣ лица.¹⁾

Въпросътъ за втория бракъ на свещенослужителитѣ, може да се каже, всѣкога е вълнувалъ църквата. Но на послѣдно врѣме той особенно се изостри въ литературата и, благодарение изслѣдванията на *Далматинския митрополитъ Никодима Милаша* (сърбинъ), доби съвсѣмъ ново направление. Въ това изслѣждане²⁾ се доказва: 1-во, че ржкоположени неженени лица, послѣ ржкоположението (ако желаятъ) могатъ да се оженятъ. Впрочемъ, това положение има въ статията съвсѣмъ не важно — второ-степенно значение. Главната цѣль на изслѣждането и центъра на тежестта въ статията се заключава въ опита на митр. Милаша да докаже: 2-ро, че овдовѣлитѣ свещеници могатъ да встѣпятъ въ втори бракъ.³⁾ Това критическо изслѣждане по брачния въпросъ силно развълнувало Сръбската църква, раздвижило и всички богослови. Неговитѣ идеи срѣцнали въ Сръбската църква жива подкрѣпа и скоро се разпространили, както въ Българската, така и въ Руската църкви. Въ скоро врѣме руската духовна литература била заражена отъ тѣзи нови идеи. Въ Карловацката митрополия повече отъ 500 свещеници подали прошение да се разрѣши на вдовцитѣ свещеници да встѣптъ въ втори бракъ. Прѣдъ видъ важността на въпроса, необходимо е да обърнемъ внимание на това изслѣждане, което ни прѣдставя митрополитъ Милашъ.

Какъ е построено това изслѣждане? Най-първо, митр. Милашъ спира своето внимание на текста изъ Св. Писание на В. Завѣтъ и дожда до заключение, какво брака е отъ Бога учрѣденъ и установенъ още въ рая. Второ, като се основава на Новия Завѣтъ, Милашъ утвърждава, че самъ Исусъ Христосъ съ присѣтствието си въ Кана Галилейска е осветилъ брака. Трето, той се основава още на онѣзи мѣста отъ св. Писание, дѣто се порицаватъ лжеучителитѣ, които учили, че не е нуженъ брака или го хулили.

Всичко това е вѣрно и никой нищо не може да възрази. Но всички тѣзи заблѣжки на Милаша иматъ подготовително значение и се явяватъ като встѣпление къмъ главния прѣдметъ отъ неговата рѣчь. Всичко това се отнася до първия бракъ и нищо не говори за втория бракъ, а въ частностъ нѣма никакви слѣди, които могатъ да се отнесатъ къмъ вдовцитѣ — свещеници.

За насъ сж важни мѣстата, дѣто се говори за втория бракъ.

Като изслѣдва въпроса за втория бракъ, Милашъ доказва, че св. апостоли одобрявали втория бракъ и даже го прѣпоръчвали. Като главно доказателство на своята мисль той се обосновава на I *Тимот.*, V, 11—14, дѣто

¹⁾ Изъ лекциитѣ на Т. И. Мищенко, професоръ по църковно право въ Киевската Духовна Академия.

²⁾ Подъ заглавие: *Рукоположеніе, какъ препятствие къ браку* (Прѣв. въ Христ. чтенія за 1907 г. априль) и въ *Богословскомъ Вѣстникѣ*.

³⁾ Въ статията си митр. Милашъ се докосва и до други постарони въпроси и обстоятелства, които засѣгатъ включително клира, т. е. всички лица, които вече сж приели свещенически санъ.

четемъ : „Младитѣ вдовици не приемай, защото тѣ, като падатъ въ разкошъ, въ противность на Христа, желаятъ да встѣпятъ въ бракъ ; тѣ подлежатъ на осждане, защото отхвърлили по първата си вѣра. При това тѣ, когато сж праздни (безъ работа), приучаватъ се да ходятъ по домоветѣ и биватъ не само праздни, но и бѣброви, любопитни, и говорятъ това що не е нужно. *И така, азъ желая, щопо младитѣ вдовици да встѣпятъ въ бракъ, да раждатъ дѣца, да управлватъ дома си и да не даватъ на противника поводъ за критика*“. На това основание Милашъ заявява, че вгориятъ бракъ е прѣпоръчва. Но съ тази мисль не можемъ да се съгласимъ напълно. Ако този текстъ изъ *I Цимот.* вземемъ отъ контекста на рѣчта и го поставимъ въ свръзка съ други мѣста отъ *Ап. Павла* : „На безбрачнитѣ и вдовицитѣ казвамъ добръ е да останатъ, както и азъ : но ако не могатъ да се въздържатъ, нека всѣпятъ въ бракъ, защото по добръ е да всѣпятъ въ бракъ, нежели да се разпалятъ“ (*I Кор. VII, 8—9*), — то получава се, че втория бракъ не е нѣщо идеално. Трѣбва да забѣлжимъ, че вгориятъ бракъ, по *Ап. Павла*, се прѣпоръчва за да се *избѣгне безжитничеството*; това въ сравнение съ нравствената чистота се явява като по малко зло. Изобщо, казва *Ап. Павелъ*, — по хубаво е да останемъ безъ бракъ, както е и самъ той. При всичко това тѣзи мѣста иматъ косвено отношение къмъ нашия въпросъ. Най-важни сж онѣзи мѣста, дѣто се говори за втория бракъ на иерархическитѣ лица. По този въпросъ у *Ап. Павла* ние срѣщаме ясни и прѣми наставления. Тѣзи мѣста сж слѣднитѣ : 1). *Епископътъ трѣбва да бжде непороченъ, мжжъ на една жена (I Тим. III, 2) и 2). „непороченъ мжжъ на една жена“ (Титу I, 6)*. Привежда тѣзи мѣста и митрополитъ Милашъ, но израза : „мжжъ на една жена“, разбира въ смисль, какво тукъ *ап. Павелъ* запрѣчва на епископа да има двѣ жени, или наложница (държанка); т. е. по мнѣнието на Милаша, тука като че ли се говори само за едноврѣмнатата моногамия, а не за послѣдователната. Въ доказателство на своето разбиране Милашъ се основава на св. *И. Златоуста* и *Блаж. Теодорита*, които като че ли сж съгласни съ него, а другитѣ още указватъ на *Теодора Мопсуетски*. Дѣйствително, за *Златоуста* той казва, че на него принадлежи най-класическото произведение за еднобрачието на иерархическитѣ лица, дѣто разкрива и развива идеята за моногамията, въ смисль, че тя тѣкмо отговаря по сщество на понятието за еднобрачието, а втория бракъ не отговаря на идеята за втория бракъ. Но Милашъ казва, че това съчинение на *Златоуста* се отнася къмъ онова врѣме, когато у него е прѣобладавалъ аскетичния възгледъ въ тона на рѣчта, а по рано той мислѣлъ съвсѣмъ иначе. За доказателство на това Милашъ привежда извадки изъ коментаритѣ на *Златоуста* на *I Тим. III, 2* : „Епископа непороченъ трѣбва да бжде мжжъ на една жена“. Това казва (*Милашъ*) апостолътъ не го е поставилъ въ качество на законъ, като че ли безъ това на него не е било възможно да стане епископъ, а само туря прѣдѣлъ на неумѣреностъта, тъй като на иудейтѣ било позволено да встѣпватъ въ втори бракъ и въ сщцото врѣме да иматъ по двѣ жени, — защото женидбата е честна (*Евр. 13, 4*). А нѣкои прѣдполагатъ, какво казаното тукъ мѣсто значи : „че той е длъженъ да бжде мжжъ на една жена“ (*XI т., 683 ст.*). Трѣбва да кажемъ, че тукъ самъ *Златоустъ* не раздѣля мисльта за двоеженството, а само привежда чуждо мнѣние и чуждо тълкование на апостоловитѣ думи. Това мѣсто е твърдѣ неопрѣдѣлено, тъй като то говори за ограничението на неумѣреностъта. Наистина, то може да даде нѣкакъ поводъ за второбрачие, но да го признаемъ въ онова значение, както го тълкува и разбира *Милашъ*, е нѣщо съвсѣмъ невъзможно.

На друго мѣсто, като обяснява думитѣ изъ посланието къмъ *Тима (I в.) св. И. Златоустъ* казва: (по прѣвода на *Петербургската Духов. Академ.*) *Апостола прѣвраща уста на еретицитѣ, които осждаатъ брака и като показва, че това дѣло не е лошо, но до толкова честно, че съ него можемъ даже се въздигна на свещения, т. е. епископския тронъ; заедно съ това той укорява невъздържнитѣ хора, като не имъ позволява слѣдъ втория бракъ да приематъ тази власт т. е. властта на пастирь*.“ И това мѣсто Милашъ посочва въ своята статия, но го прѣвежда друго-яче. Той го прѣвежда така: „съ това апостолътъ укорява и онѣзи неразумни (ἀβελγεῖς) хора, които говорятъ, че слѣдъ втория бракъ невъзможно е да се получи оправдание и пастирско достоинство“. Кой е правъ и дѣ е истината? Ако вземемъ подъ внимание грѣцкия текстъ на това мѣсто, то ясно се вижда, че грѣшката е на страната на Милаша, който съвсѣмъ неправилно прѣвежда това мѣсто. Грѣцкия текстъ на това мѣсто говори съвсѣмъ друго, което е диаметрално противоположно на Милашевия възгледъ. По грѣцки това мѣсто се чете така:

„*Ἐν ταυτῷ δὲ καὶ τοῖς ἀβελγεῖς κολάξων ἀφίεις μετὰ δευτέρου γάμου τὴν ἀσὴν ἐχχερίσθησθαι ταύτην.*“ думата „*ἀβελγεῖς*“ трѣбва да се прѣведе не „неразумни, а „невъздържнитѣ“; „*κολάξων*“ значи „удържамъ (оватъ)-азъ, прѣпятству (вамъ)-азъ. По послѣднитѣ думи трѣбва да се прѣведатъ така: „и да се не допуска, слѣдъ втория бракъ да се приеме тази (епископска) власт“. Изразътъ „които казватъ, че“... тѣзи думи ги нѣма въ грѣцкия текстъ, това е произволна прибавка на Милаша.

Безъ да засѣгаме по нататъкъ грѣцкия текстъ, виждаме, че по-нататъшния контекстъ е всецѣло въ полза на страната на Руския прѣводъ и е напълно противъ Милаша. По нататъкъ св. *Златоустъ* казва; „и наистина, който не е запазилъ никакво разположение къмъ умрѣлата си жена, какъ може той да бжде добръ прѣдставителъ? Отъ кого той нѣма да бжде подхвърленъ на порицание? Ето вие всички знаете, че макаръ отъ законитѣ и да не е запрѣтено встѣпването въ втория бракъ, при всичко това, това дѣло се похвърля на мъмрене (хуляне) отъ страна на мнозинството“ (*XI, 847 ст.*). — *Златоустъ* въ тѣзи свои думи прѣмо казва, че вече апостолътъ желае, щото иерархическитѣ лица да не даватъ поводъ за съблазни и ето защо не трѣбва да встѣпватъ въ втори бракъ. (Слѣдва).

Прѣвелъ : *диаконъ Б. М. Софрониевъ.*

Мнѣния и отзиви,

Православната църква въ България. Г-нъ А. А. Храновъ, ползуванъ отъ широко гостоприемство, е по-мѣстилъ въ в. „Прѣпорець“, броеве 46 и 47, остра статия противъ св. Синодъ, или Софийския Синодъ, както го той нарича. Като изоставяме личнитѣ чувства и клеветитѣ, които замѣстватъ аргументитѣ и за които не се е държало ни смѣтка ни цензура, ще си позволимъ да направимъ кжси бѣлѣжки по конкретни работи, не въ защита на синоднитѣ архиереи и на визираниитѣ синодни служаци, но въ интиреса на истината, която трѣбва всички еднакво да сжлпимъ. Понеже мѣстото и врѣмето не позволяватъ, сливаме и пунктираме, за по-прѣгледно, разпрѣснатитѣ и развлечени мисли на статията въ нѣколко точки.

1. *Екзархийскитѣ уставъ*, приспособенъ въ царството, билъ противенъ на конституцията и на *екзарх. уставъ* отъ 1871 год.

Още въ 1879 г. въ *Великото учрѣдително събрание* е декларирано, че ще се изработи въз основа на

Екз. уставъ, законъ за управа на църквата въ царство-то. Такъвъ е изработенъ въ съгласие съ екзарха, архие-ритъ, правителството, прѣдставители отъ Южна Бъл-гария, при министерството Каравеловъ-Цанковъ, но непрѣкаранъ прѣзъ парламента, и отпослѣ почти изцѣло, съ незначителни нѣкои промѣни, се оза-кони прѣзъ 1883 г. чрѣзъ Държавния съвѣтъ. Сжщия приспособенъ екзархийски уставъ се прѣработи и, слѣдъ като се взе мнѣнието по него на Н. Блаженство, на епархийскитѣ архиепирии и се прие отъ правителството, се озакони отъ народното събрание прѣзъ 1895 год. Г-нъ Храновъ осжда архиепиритѣ и екзарха, че били прока-рали въ приспособения уставъ „езуитското начало да се избиратъ едни и сжщи лица да сж и законодатели и распоредители съ църковното състояние“, а правител-ството, което приело устава и народното събрание, което го озаконило, събранието прѣзъ 1895 г., нарича „невѣжи“ Ако приспособения уставъ наистина е дѣло на невѣжи и на „властолюбци“, какво е спирало г. Хранова и съмис-леницитѣ му да настоятъ да се промѣни този уставъ? Въпросъ е, дѣ трѣбва да се дири невѣжество и власто-любие : въ съставителитѣ и законодателитѣ на приспо-собения уставъ ли, за който е рѣчь и който именития църковенъ грѣцки писателъ Скалцуни високо възхвалява и го прѣпорѣчва за примѣръ, а Карловицката църква го има за свои идеалъ, или въ ония, които сждятъ за сериозни работи по своитѣ лични чувства и лични неприязни?

2. Изборътъ на синоднитѣ архиепирии билъ пороченъ: епархиалнитѣ архиепирии били избирали едни и сжщи лица за синодни членове. Това породило у послѣднитѣ папски наклонности!

Членове 9 и 28 въ приспособения уставъ, които опрѣдѣлятъ избора за синодни членове, сж буквалентъ прѣписъ на чл. 6 и 27 на екзар. уставъ отъ 1871 г., дѣто не може да се подозира, че е „прокарано езуитското начало да се избиратъ едни и сжщи лица“. Ако изборъ-тъ е ставалъ и става точно споредъ прѣдписанията на двата устава, може ли и оправдано ли е да се обви-няватъ въ беззакония избиранитѣ архиепирии и избира-телитѣ архиепирии, може ли и оправдано ли е да се обви-няватъ избиранитѣ въ „папски наклонности“, защото именно не сж избирани лицата, които мислили и желаяли г. Храновъ и приятелитѣ му?

3. „Самолюбие“ карало нѣкои архиепирии още въ 1879 г. въ Великото народно събрание въ Търново да разжсатъ *еди-ството* на Българската църква и „да отцѣпятъ църквата въ царството“ отъ Българ. екзархия. Това гонили и днесъ.

Отъ 1879 г. до днесъ сж се изтекли 33 години. Врѣмето, което е студено, безъ човѣшки страсти и амбиции, доказа, кои сж гледали на въпроситѣ дълбоко и кои сж ги били изучили зрѣло. Ако мнѣнието на тогавашнитѣ иерарси, между които сж били и присно-паметнитѣ Антимъ Видински, Климентъ Търновски, и на нѣколцина миряни въ 1879 год., което тѣй люто осжда г. Храновъ, е било вдѣхнато отъ „самолюбие“, интересно е да се знае, отъ какво се вдѣхновява днесъ мнѣнието на самия г. Храновъ, които, безъ да съзнава, прѣдлага и подѣржа въ статията си тѣкмо това, което осжда? Въ точка втора на втората си статия той прѣ-длага да се устрои Софийския Синодъ, който да има за постояненъ прѣдседателъ не българския екзархъ, както е сега, но софийския митрополитъ. Съ други думи, прѣ-длага да се уреди въ царството църквата така, както е уредена Атинската, Ромжнската и Сръбската, дѣто столич-ниятъ митрополитъ е постояненъ прѣдсед. на св. Синодъ и официалентъ прѣдставителъ на църквата въ означенитѣ кралства. Че това мисли и това иска г. Храновъ, личи

ясно отъ думитѣ му: „св. Синодъ отъ 5 години не е въ София, а въ Цариградъ. Тукъ е само Софийския синодъ, както въ Атина е Атинскиятъ“ Е добръ, за да се прѣмахне днешния незаконентъ Синодъ въ царството, трѣбва да се устрои така, както прѣдлага г. Храновъ, т. е. трѣбва да се прѣмахне прѣдседателството на българския екзархъ. Ще се съгласи г. Храновъ, че има сжществена разлика между днешния Синодъ въ София и този въ Атина: първиятъ има за постояненъ дѣйствителентъ прѣдседа-тель екзарха, а вториятъ има за такъвъ атинския митро-политъ, а не цариградския патриархъ. Атинскиятъ Синодъ е Синодъ на самостойна, отдѣлна църква. Такъвъ ще бжде и новия Синодъ, както го искатъ г. Храновъ и съмисленицитѣ му: да, той не ще има за прѣдседателъ екзарха, ще е на самостойна църква, но отдѣлна църква въ царството. Види се, нуждни сж били за г. Храновъ цѣли 33 години да излѣзе да прѣдлага онова, което отъ една страна осжда по енерция, а отъ друга страна по логиката на фактитѣ и на врѣмето подѣржа. Но ще каже, че той подѣржа единъ Синодъ, че втори не може и не трѣбва да сжществува, че църквата въ царството се подчинява само на Синода при Екзархията. Да, но сжщия г. Храновъ по-надолу казва: „Тоя съборъ всѣка година постановява, кой трима или двама отъ епархиалнитѣ архиепирии трѣбва да съставятъ постоянното присѣствие — софийския Синодъ — подъ прѣдседателството всѣкога на софийския митро-политъ за разгледване и рѣшаване въпроси отъ църков-ненъ характеръ“. Казано съ други думи, църквата въ царството ще се управлява отъ два Синода — единия ще бжде въ Цариградъ, на който паството ще бжде подчи-нено, и другия въ София, на който сжщото паство пакъ ще се подчинява. А надъ всичко това ще има и Духо-вентъ съборъ, на който злочестото паство ще е длъжно пакъ да се подчинява, защото по прѣдставление на този именно съборъ ще се издаватъ инвеституритѣ на избира-нитѣ митрополити. Има и четвърта властъ — това е олице-творяваната отъ Н. Блаженство екзарха, който е „глава на единната, недѣлима българска църква“. Споредъ схва-щанията на г. Храновъ, този глава ще стои не само надъ двата Синода, но и надъ екзархийския уставъ отъ 1871 г. и надъ църковнитѣ канони. Така, макаръ чл. 17, 18, 20 и пр. на екз. уставъ отъ 1871 г. да задължаватъ архиепиритѣ да участвуватъ въ избора на екзарха, сжщо и въ иборитѣ на синоднитѣ архиепирии при Екзархията, макаръ на това да ги задължаватъ и църковнитѣ канони, на началата на които е базиранъ екз. уставъ отъ 1871 г., г. Храновъ нарежда друго: „Архиепиритѣ въ царството трѣбва да при-знаватъ Н. Бл. екзарха, като глава на единната, недѣлима българска църква, *безъ да се обръща вниманието на това, взематъ ли участи: въ неговия изборъ архиепиритѣ отъ цар-ството или не, и на стоящия при него св. Синодъ, безъ да се гледа участвуватъ ли въ него владци отъ цар-ството или не*“.

Това е толкова чудовищно, колкото и несериозно. Съ него ще се отиде по-далечъ и отъ Римската църква, защото и въ нея изборътъ на папата става отъ карди-налитѣ-архиепирии!

Г-нъ Храновъ има силни аргументи за своето ултра-папско положение. Тия аргументи състоятъ въ това, че канонитѣ били нѣщо сръдновѣково, нѣщо отживѣло. Ами сръдновѣкови ли сж 17, 18, 19 членове на екзархийския уставъ отъ 1871, които задължаватъ всички митрополити да участвуватъ въ избора на кандидатитѣ за екзархъ и въ избора на самия екзархъ? Ами ако се не съблуди екзарх. уставъ въ тия членове, ще се счита ли избора за каноничентъ?

4. Българската църква въ прѣдѣлитѣ на българ-ската държава се била радвала на безпримѣрно въ ис-

торията благоденствие. Нито народъ, нито държавни власти сж ѝ причинявали каквито и да било бѣди.

Г-нъ Храновъ забравилъ днитѣ на регенството и първитѣ години подиръ него, когато синоднитѣ архаереи посрѣдъ нощъ и посрѣдъ зима се дигаха изъ софийската митрополия и се разкарваха по студове и мразове изъ четиритѣ краища на България. Ако това е забравилъ, нека си спомни поне прѣслѣдванята и изтезанията на блаженопочиващия Търновски митрополитъ Климентъ, както и всичко що се правѣше да се заглуши пастирския гласъ на църковния амвонъ. Той е ималъ пълна възможностъ да се освѣдоми за прѣслѣдванята на пастиритѣ отъ свои близки и отъ свои приятели. Ако бѣ сторилъ това, той не би излѣзълъ да тѣпче истината най-вече въ колонитѣ на в. „Прѣпорецъ“, наслѣдникъ на „Знаме“ и „Търновска конституция“, дѣто най-остро е бичувано потисничеството прѣзъ периода на регенството.

5. Църковната управа била се трансформирала въ бюро на политическа партия.

Това е най-възмутителенъ навѣтъ. Никога църковната управа въ царството не е служила и нѣма да служи на политическа партия, нито пъкъ е била политическа партия, нито пъкъ ще бжде такава. Тя е стояла всѣкога надъ партиитѣ и надъ партийнитѣ страсти. Това най-добрѣ знаятъ политическитѣ приятели на покойния П. Каравеловъ. Трѣбва ли да безпокоимъ праха на покойника? Трѣбва ли да разгърнемъ листата на миналото и да напомнимъ, че когато столичното градоначалство и столичната полиция прѣзъ врѣме на регенството и слѣдъ него прѣслѣдваха покойния Каравеловъ, когато отъ страхъ прѣдъ полицията всички врати бѣха затворени за него и когато дори и негови съмисленици се боеха да се срѣщатъ съ него, вратата на синоднитѣ килии и сърдцата на синоднитѣ архиереи бѣха всѣкога зтворени за него? Архиереитѣ го приемаха не като партизанинъ, но като мжжъ, който ратува за правда и се бори срѣщу потисничеството, мжжъ който се нуждае отъ подкрѣпка. Така тѣ били и спрѣмо всички други борци и идейни труженци. Нека ни прости покойния, че по некоректностъ и неуважение къмъ истината на неговъ съмисленикъ се принуждаваме да безпокоимъ праха му въ гроба...

Л.

КНИЖНИНА.

Ст. Михайловски.

Поема на Поемитѣ.

(Февруарий, 1912.)

(Продължение.)

III

О смъртни твари, — сщества разумни
Отъ всѣки разумъ разлжчени, — вий
Които правѣхте отъ вѣрата основа
На вѣроломството, и отъ реда
Зародишъ на безредицата, — вий
Които дирѣхте въ закони
Безумни осветяване на гнетъ,
Неправда и насилство, — вий
Които обяхте
Че силата е всевѣковна
И всеобемаща наредба, — вий
Които казахте че божий свѣтъ
Е вълчи свѣтъ — и че
Човѣкъ е за човѣка вълкъ,

Вий чийто умъ измисли тѣзъ свирѣла
Наука — че за сщества великодушни
И благомислжщи не сществува друго
Убѣжище освенъ
Студената гробовна яма, — треперете!
Часътъ — отъ памтивѣка
Урѣченъ — е настанжлъ.
Настанжлъ е часътъ на страховитата пробуда, —
Часътъ за пълното отбуляне на всички
Забулени лица и съвѣсти, — часътъ
На крайната разблуда
И на послѣдната жалѣйка, —
Часътъ на туй що нема
Начало ни привѣршанье, срѣда
Ни граница, часътъ когато
Оправа временна ще бжде замѣнена
Съ оправа
Свѣрхвременна!

Злато, корона, скиптъръ, жезълъ,
Водителство, санъ, първенство,
Родъ именитъ,
Умѣния, искусства, хитрини,
Езикъ сладкорѣчивъ и гений
Днесъ нематъ никаква цѣна и стойностъ...

Предъ велемоцното Сждилище на Саваота —
Човѣшка тваръ е равна на човѣшка тваръ;
И всичко що се мни велико
Узнава тамо че една величина
Е истинска — онѣзъ която
Въздига пониженитѣ —
А превъзнесенитѣ понижава...

IV.

„— Исчезнж всѣка разлика между
„Небитие и битие!
„Излѣзте изъ нѣдрата земни,
„Сберете се, тѣла и духове на мъртвецитѣ,
„Елате
„Съ предишнитѣ си образи предъ Бога!
„Творецътъ призовава
„Творенията си, — и книгата исконна
„На Правдината, книгата свещенна
„Кждѣто сж записани дѣлата
„На всички сщества съсъ умъ и воля надарени —
„Стои разгърнжта предъ Него! —“

Такъвъ позивъ се вредъ разнася
Отъ всесвѣтовния възвѣстникъ —
Отъ ангела Господенъ...

Смъртъта испуща своята користъ...

Отгонени изъ своя хладенъ
И мраковитъ покой —
Истрѣгнжти изъ тежкото
Забвение на вѣковетѣ —
Безбройни поколѣния човѣшки
Отиватъ редомъ
Къмъ божия престолъ.

V.

О, колко племена сж днесъ събрани
Въвъ твоята ограда лжчезарна,
Небесно жилище, всеблагодатний
Сионе! Християнинъ, мусулманинъ,

Евреинъ, идолопоклонецъ,
Потомци на Конфуция, правници
На Сезостриса —
Предъ сжщий Богъ размѣсени стоѣтъ . . .

Предъ сжщий Богъ стоѣтъ
Онѣзъ които спорѣхъ за висши
Начала — за обряди и за форми —
И мнѣнието си подкрѣпѣхъ чрезъ сѣчь
И огънь — Манихеи,
Иконоборци,
Хусити, Хугеноти, Инквизитори, — борци
За милосердие чрезъ кръвнина,
За братство чрезъ омраза,
За правда чрезъ гонитба
И за свобода чрезъ потисничество . . .

Предъ сжщий Богъ стоѣтъ
Онѣзъ които дирѣхъ въ народенъ интересъ
Основа за църковнитѣ наредби, — и онѣзъ
Коиито искахъ да ископажтъ яма
Между общественно устройство и олтарь.

Да, предъ единъ и сжщъ Творецъ и Господь се
вѣствяватъ

Онѣзъ фанариоти
Коиито думажъ че Богъ
Е само тѣхенъ Богъ — и враговетѣ
На фанариотизма,
Коиито сгажихъ църковний елинизмъ
Не отъ любовь къмъ вѣрата света
А само за да подчинѣтъ Христовий Кръсть
На племеннитѣ и държавни свои знамена.

Една е Правдата — въвъ времената,
И вънъ отъ всѣкакво мѣрило
На времената ; —
Единъ е Правдораздавачтъ,
Всрѣдъ свѣтоветѣ и оттаткъ свѣтоветѣ ; —
Единъ е вашии Богъ,
Многоезични и разноплеменни
Човѣшки сжщества, —
И този Богъ въ дѣсницата си молния държи !

Една е Правдата, една е
И Истината, тая часть отъ Бога, — тая мисль
На Бога ;
И ожидаваше
Божественната Истина до днешенъ день
Всемирното си възсияване . . .
Но ожидание що значи
За работи безсмъртни ?

VI.

Какво глубоко
Пропаданье, какъвъ грамаденъ
Позоръ, какво отчаяно риданье !

О, кой ще разузнай числото
На всичкитѣ виновни челоуѣци ?

Тукъ, до сжжерника, безумень
Поклонникъ на пари,
Стои бездушень сквернословецъ, отровачъ
На духове ; единтъ вѣрваше
Богатства че владѣе, —
Когато, всжщность, отъ богатства

Той бѣше завладанъ ; а другий
Си мислѣше че ще преиначи
Чрезъ отрицателни слова
Всемирний разумъ,
А всжщность своята душа изопачи.

До блудника закоравѣлъ
Очаква своята присжда
Грабачтъ ненаситенъ ; първий
Се кланѣше на своята нищожна плть —
И дирѣше въ прищѣвки нови
Новъ идеалъ ; а вторий
Съблачаше съгражданитѣ си, — въ глада
На ближния си ситостъ тѣрѣше — и радость
Въвъ общата неволя.

(Слѣдва.)

Външенъ прѣгледъ.

Ромжиската църква. (*Новъ приматъ-митрополитъ*). На 14-й февруарий е избранъ въ гр. Букурещъ за Унгро-Влашки митрополитъ и приматъ на цѣла Ромжния Н. Прѣосвещенство св. Хушкия епископъ г. Кононъ, а за Хушки епископъ — викария на Яшката митрополія Н. Прѣосвещенство епископъ Никодимъ Бжжнanski. Въ идния брой ще дадемъ по-подробни свѣдения за избора на приматъ-митрополита.

Извлечение изъ писма и дописки.

Възпитателитѣ и възпитаницитѣ отъ Свещеническото училище на тържество въ гр. Станимака. Пишатъ ни отъ гр. Станимака по праздненството на 19-й февруарий слѣдното : „На 19-й февруарий — Освобождението на България — учителитѣ и ученицитѣ на Свещеническото училище при Бачковската Св. Обитель, на чело съ ректора си Н. Всепр. иеромонахъ Филипъ, слѣзнаха въ близкия гр. Станимака да зематъ участие въ народното тържество. Поканенъ отъ Н. Всебл. Архирейския намѣстникъ о. Владимиръ, Всепрѣподобниятъ ректоръ отслужи св. литургия съ училищния дяконъ, при стройното и мелодично пѣние на псалтикийнитѣ хорове на свещеническото и пѣвческото училища, въ присжтствие на множество богомолци и прѣдставители на гражданскитѣ и военни власти.

Слѣдъ богослужението, о. ректорътъ, въ съслужение на учителитѣ-иеромонаси и градското духовенство, извърши на площада прѣдъ църквата панахида за блаженопочившата душа на приснопаметния Царь-Освободителъ и за покойнитѣ герои на освобождението. Послѣ се отслужи молебень за здравето и щастливото царуване на Н. В. Българския Царъ, за Н. И. В. Руския императоръ и за българския и руския народи. А като вѣнецъ на тържеството и пѣлень изразъ на благодарното и признателно българско сърце къмъ освободителния руски народъ бѣ горещопрочувствената, дълбокосьдържателната и съ истински ораторски достоинства рѣчь, която о. ректорътъ съ отлична дикция произнесе по случая.

Задоволени отъ блѣсъка на духовното тържество, благочестивитѣ граждани заслужено обсипаха ректора съ благодарности и ласкави убоуѣния. И съзнавайки душеполезнитѣ и възпитателни послѣдици отъ съборното богослужение, видни граждани изказаха желание по-често да виждатъ въ града си богослужебното участие на

учителитъ и ученицитъ отъ свещеническото училище, както за това писа и станимашкиятъ в. „Дружба“ (бр.275).

На край, за да се даде весела краска на тържеството, ученишкиятъ хоръ, подъ ръководството на учителя по псалтика А. п. Димитровъ, изпѣ нѣколко подобрани за случая народни пѣсни на площада прѣдъ училището „Патриархъ Ефтимий“, кждѣто сжщо бѣ се стекълъ доста народъ, да се полюбува на гиздавитъ народни напѣви“.

Синодни разпоредби и окръжни

1. По тържнитъ и други обявления. Св. Синодъ е направилъ разпоредба до епархийскитъ начальства по печатането тържнитъ обявления отъ страна на митрополититъ, архиерейскитъ намѣстничества, църковнитъ настоятелства, ливницитъ, манастиритъ съ слѣдното окръжно отъ 23|I № 579 :

„За да могатъ да се засилятъ отчасти срѣдствата на синодалния органъ „Църковенъ вѣстникъ“, Св. Синодъ заблагодарасждни да се дриканятъ епархийскитъ начальства да наредятъ, щото всички обявления, издавани отъ страна на митрополититъ, архиерейскитъ намѣстничества, църковнитъ настоятелства, ливницитъ, манастиритъ и пр., отъ каквѣто характеръ и да сж тѣ, да се изпрачатъ за публикуване въ „Църковенъ вѣстникъ“. Изключение се прави само за призовкитъ на отсутствуващи съпрузи по брачни спорове, публикуването на които ще става, както и до сега, въ „Държавенъ вѣстникъ“.

За тая мѣрка Св. Синодъ ще оповѣсти потрѣбното чрѣзъ нѣкои отъ мѣстнитъ вѣстници, та ония, които се интересуватъ отъ разнитъ търгове по духовното вѣдомство, да знаятъ, че тѣ ще могатъ да почерпватъ свѣденія за всичко това само отъ „Църковенъ вѣстникъ“.

Като Ви съобщаваме това за знание и надлежно изпълнение, прѣпоръчваме се и пр.“

2. По ревизиитъ на епархийскитъ каси. Св. Синодъ е направила за ревизиитъ на епархийскитъ каси и за актоветъ при тия ревизии разпоредба до епархийскитъ начальства съ слѣдното окръжно отъ 25|I № 648 :

„Въ засѣданието си отъ 3 ноември м. г. Св. Синодъ изслуша изложенията на епархийскитъ начальства по направенитъ ревизии на епархийскитъ каси за 1910 финансова година и намѣри непълни тия изложения. Едни отъ епархийскитъ начальства не сж счели за потрѣбно да отбѣлжватъ въ тѣхъ подробно епархийскитъ постъпления прѣзъ годината, втори — не упоменали нищо по движението на цѣннитъ книжа, а трети — не провѣрили прѣходящитъ суми. За да има еднакъвъ редъ при провѣрката на епархийскитъ каси, Св. Синодъ заблагодарасжди и изработи приложения тукъ образецъ-актъ, по които да се извършва провѣрката. Исто такива актове ще се съставляватъ и при тримѣсечнитъ срочни провѣрки на епархийскитъ каси, за които се отнася синодалното окръжно отъ 11 юний 1908 година подъ № 2064. Годишнитъ ревизионни актове да се изпрачатъ въ св. Синодъ най-късно до края на мѣсець януария. При това намѣри се за нужно да обърнемъ още единъ пѣтъ най-сериозното внимание на епархийскитъ начальства да наредятъ, щото *статъктъ отъ излизъка на сключеното упражнение да се внася непременно до стотинка на 31 марта*, а не слѣдъ тая дата, както правятъ нѣкои епархийски начальства, та по тоя начинъ да може да се счита бюджетното управление за приклое. А за да могатъ епархийскитъ начальства да слѣдятъ постъпленията на подвѣдомственитъ тѣмъ Архиерейски намѣстничества, а главно депозитнитъ и прѣходящитъ суми, нужно е да се вмѣни въ грижа на архиерейскитъ намѣ-

стничества да прѣдставляватъ и тѣ въ края на годината изложение по реда, указанъ въ образецъ-актъ. Всички депозитни суми, вложени въ канцелариитъ на епархийскитъ свѣти и архиерейскитъ намѣстничества, да се внасятъ своеврѣменно въ спестовната каса, а другитъ — прѣходящи въ една отъ държавнитъ банки, отдѣто при нужда съ чекове да се теглятъ.

Като ви съобщаваме това за ръководство и изпълнение, тукъ приложенъ изпрачаеме единъ образецъ-актъ. Прѣпоръчваме се и пр.“

Църковно-обществена лѣтопись

1-и мартъ. Първи мартъ е день на дългъ за православния български народъ. На този день той присвѣднява молитвитъ си къмъ тия на православния братски руски народъ къмъ Господа Бога да упокои великата по християнска любовъ и самоотвержение душа на императора Александра II, освободителя на руси и българи. Както всѣка година, така и тази на 1-и мартъ има панихида въ съборния столиченъ храмъ за мъченишки починалия Царъ-Освободителъ. Панихидата се отслужи отъ Н. Високопрѣосвещенство св. Търновския митрополитъ г. Антимъ въ съслужение съ чредницитъ при храма. На панихидата присѣдствуваха г. г. министритъ на чело съ министра прѣдседателя г. Ив. Ев. Гешовъ, бившитъ министри, прѣдставители на двореца, прѣдседателя на Народното събрание, императорския руски пълномощенъ министъръ съ персонала на легацията, генералитъ и офицерството отъ гарнизона и множество граждани. Панихидата се завърши съ рѣчь, произнесена отъ протосингела на св. Софийската митрополия, Н. Благоговѣйнство отецъ Михайлъ Химитлийски. Съ сладкоумство и съ душевна покърта той очерта великитъ заслуги на Царя-Освободителя. Силно се покъртиха слушателитъ отъ заключителната часть на рѣчта. „Убиха го! каза проповѣдникътъ. Защо? . . . Защото бѣ великъ човѣколюбець; защото, великъ избранникъ между човѣцитъ, той слѣдваше началата на Христа . . . Убиха го, защото знаеше да се трогва и пролива сълзи за единъ народъ, навикналь да има друга сждба. Убиха го, защото знаеше, облѣнъ въ кръвь, да прощава на своитъ убийци . . .“

Отговоръ на интерпелацията за духовнитъ сждилища. На 1-и мартъ г-нъ министъръ прѣдседателътъ министъръ на външнитъ работи г. Ив. Ев. Гешовъ отговори въ Народното събрание на интерпелацията на Варненския народенъ прѣдставителъ г. Русевъ относно духовнитъ сждилища. Отговорътъ е такъвъ: интерпелаторътъ щѣше да стори по-добрѣ, ако не бѣ вмѣкналь въ рѣчьта си нѣкои незаслужени думи. Г-нъ Русевъ ни говори за скандали въ духовенството, въ духовното правосъдие, ала той не знае ли за такива скандали и въ гражданското правосъдие? Ами скандали съ осжждането отъ касацията на единъ висшъ духовенъ иерархъ, митрополитъ Климентъ? (Ржкоплѣскания). Г-нъ Русевъ ни говори за въпиющи нѣкакви неправди, вършени въ духовнитъ сждилища. Заявявамъ ви, господа, това е твърдѣ неоснователно, за никакви неправди нѣма документи въ повѣреното ми министерство. Русевъ казва, че е назрѣль въпросътъ, за да се разгледа екзархийския уставъ, да се взематъ брачнитъ дѣла отъ духовнитъ сждилища и да се прѣдадатъ на гражданскитъ сждилища. Азъ дирихъ и не намѣрихъ въ министерството документи, отъ които да се види, че нѣкой се е занимавалъ съ този въпросъ. Нищо подобно не намѣрихъ. Значи, въпросътъ не е назрѣль, той сега се подига. Ако има нужда отъ реформи, това

